

salon literar

(continuare din numărul trecut)

Destinatar: Marta Petreu

A MAJUNS, dragă Marta, la pledoaria de apărare finală. Folosesc metafora pentru că Sebastian era avocat. Principala mea rezervă la cartea ta e următoarea: deformează metodic realitatea. Nu te pui în prezentul *lui* și nu acorzi cuvintelor înțelesul pe care îl acordau interbelicii. Exemplul cel mai simplu din zona politică sunt cuvintele *democrat* și *democratic*, între care, de altfel, se creează confuzie. „Democrat” avea, în limbajul gazetăresc al vremii, o semnificație diferită de cea de astăzi, iar când dai citate în care Sebastian e antidemocrat – laitmotiv al cărții – altceva trebuie înțeles decât am fi tentați: cuvântul *democrat*, uneori și *democratic*, avea în cele mai multe contexte, conotația *socialist, marxist*. Nici *liberal* sau *revoluție* nu erau prea aproape de ceea ce înseamnă azi, ca să nu mai vorbim de *dreapta* și *stânga*, noțiuni mereu greu de suprapus cu programele unor partide care se consideră astfel. Dar nici nume ca Mussolini sau Zelea Codreanu nu aveau încărcătura de azi, după cum nici I.G. Duca nu devenise martirul unei cauze bune, cum îl știm, ci era omul aflat la putere și care, să spunem, tocmai suspendase o gazetă care-l criticase, *Facla!* Ziariștii aveau dreptul să-l critice, ca pe orice alt om. Încă nu se întâmplaseră grozăviile, oamenii nu știau exact cu cine au de a face, își dădeau cu părerea, la fel ca azi, unii erau mai rapizi și mai adecvați în concluzii, alții nu. În aceeași ordine de idei, a încărcăturii unor cuvinte, exemplul cel mai simplu din zona personală: îl ironizezi la un moment dat pe Sebastian că vorbește de „coama leonină” a lui Nae Ionescu, ca și cum asta ar implica o adorație specială. Or, formula era pe atunci, când cei mai mulți bărbați purtau părul dat pe spate, un clișeu și îl întâlnim, de pildă, în descrierea lui André Breton – Maurice Nadeau ne spune că era celebră „coama lui leonină” – așadar nimic prea personal aici. Ironizezi continuu, dar efectul e opus celui scontat de tine.

M-am lămurit, pe măsură ce am avansat în lectură, unde e problema: nu atât în omisiunea informațiilor (uneori e și aceasta), cât în faptul că pe cele care îți convin le dezvolți și le amplifici adjectival, le faci *vizibile* și le deformezi în favoarea ideii tale, iar pe celelalte, care-l ajută pe Sebastian, care te dezmint, le consemnezi atât de în treacăt și de neconvingător, uneori răsturnate în defavoarea lui, încât devin greu sesizabile pentru un cititor neavizat. Tocmai de aceea cartea ta mi se pare un joc manierist plin de capcane. Faci de multe ori ca articolele semnate de Nae Ionescu – și din ele sunt scoase numai anumite lucruri, dar asta e altă discuție – să cadă în răspunderea lui Sebastian. Când citezi din articole, e jale, totul capătă altă valoare decât a textului pe care l-am citit în ziar. Ceea ce nu înseamnă că nu există *influența* lui Nae Ionescu sau afecțiunea, prietenia lui Sebastian pentru Nae Ionescu – pe acestea nu le neagă nici un om de bună credință. Oricum, fără ghid, fără să știi în detaliu lucrurile, poți să te lași amăgit de *trompe l'œil*-ul din tabloul tău. Valul acuzator și repetițiile fac din *Diavolul...* tău mai mult un text liric veștejitor, decât unul academic. Mă voi opri acum numai la două întrebări incomode care sunt mai mult sugerate decât formulate carte. Să încercăm să le cristalizăm totuși.

1. De ce a scris Sebastian, un evreu, la *Cuvântul*, care azi, în mintea cititorilor, e doar un ziar de extremă dreaptă? Dacă am înțeles bine, răspunsul tău e: fiind ucenicul lui Nae Ionescu, era și el de extremă dreaptă moderată. Ce-o mai fi și asta? Să vedem. În subcapitolul „Sebastian, un extremist de dreapta moderată” afirmi că „lectura articolelor lui” arată „fără nicio putință de tăgadă” că Sebastian, influențat adânc de personalitatea și de ideologia lui Nae Ionescu, a devenit antidemocrat și «revoluționar», încadrându-se în extrema dreaptă. Nu a fost legionar – a fost doar un *extremist de dreapta*. Și, cum extremismul înșiși are grade sau intensități diferite, Sebastian a fost un extremist de dreapta moderată” (p. 126, s.m.). Spui și tu că formula sună aberant, „dar reflectă realitatea articolelor sale”. Bănuiesc că cei mai mulți dintre cititorii cărții n-au avut posibilitatea să meargă la sursă. Ar fi fost deci firesc să prezinți *Cuvântul*, altfel spus contextul: un ziar care, până în toamna lui 1933, era un cotidian „independent politic și de informație”, fondat de Titus Encovic, un inginer, condus de un grup de patru care au îndatoriri egale și poartă în mod egal răspunderea: Titus Devechi,

tergi un cuvânt, suprimi o paranteză, greșești o virgulă - și iată că nefericita pagină care ți-a picat în mâini spune exact ce ai vrut tu să spună. (Mihail Sebastian, *Cum am devenit huligan*)

Ioana Pârvolescu

Cuvântul și cuvintele lui Sebastian

matematicianul Octav Onicescu, Dem. Theodorescu și Nae Ionescu, după cum spune chiar acesta din urmă în articolul *De zece ani* din numărul aniversar, din noiembrie 1933. Ei scriau *à tour de rôle* editorialele. Să-i vedem, tot în 1933, pe câțiva dintre cei de la ziar, din toate compartimentele: în redacție, Ion Calugăru și Paul B. Marian, evrei ca și Sebastian, ca să nu-i pomenesc decât pe cei mai cunoscuți azi; în administrație, Hanna Rösner, S. Ludvig, Didi Iancovici, C. Vabram și doi armeni, Zareh Lorenian și N.K. Claudian; apoi directorul tehnic al imprimeriilor, Carol Rohstein, linotipiștii Carol Eidam, Jack Francisc, paginatorul de noapte Salvetz Ion. Proporția evreilor exclude deci posibilitatea ca ziarul să fi fost, până la acea dată, antisemit și de extremă dreaptă. Cei 7 ani de convietuire cu „călăii”, alt laitmotiv al poemului tău, sunt, în fond, ani normali de stagiu la orice gazetă. E vorba așadar numai de câteva luni discutabile, de fapt. Pe prima pagină scria, mai des ca Sebastian, Perpessicius, iar Eliade scria articole culturale care ar putea fi publicate, cu onoare, în orice ziar democratic (în sensul de azi) din 2009. Nu-i așa că articolul semnat de Sebastian în același număr aniversar, pe care îl dai ca probă de laudă a extremiștilor, de complicitate cu diavolul, articol cu titlul *Familia „Cuvântul”* capătă în acest context alte semnificații? Firește, „familia” îi desemnează pe toți membrii redacției, nu numai pe alogeni. De altfel oricine a lucrat într-o redacție știe că aceasta seamănă cu o familie: fiecare are păreri diferite, le semnează în nume propriu, dar între membrii unei redacții (inclusiv cei de la „tehnic”, mai puțin vizibili, dar esențiali, precum și colaboratorii apropiați, la care el face referire în articol) e un soi de rudenie. Cât despre articolul pe care îl socotești un panegiric, el are tonul cel mai firesc, la o aniversare.

Ziarul conținea de toate (mă raportez doar la ultimele două luni din anul cel mai dificil politic, 1933): articole culturale și de interes general despre activitatea editorială a momentului, despre arhitectură, despre serviciul de comunicație pe apă, despre activitatea sportivă la O.N.E.F., despre istoricul Ministerului Justiției, fapte diverse cât cuprinde, rubrica feminină a doamnei „Ma Mie Lola”, știri de tip magazin ilustrat, de pildă despre viața animalelor, de la pisică la elefant, glume, reclame, „secretul siluetei”, reportaje de tip „Cum se căsătoresc oamenii”, comentarii de artă plastică, filme etc. Nimic din toate acestea nu are culoare politică. Iar politicul e extrem de amestecat, dacă nu chiar confuz, interpretabil, așa cum se văd lucrurile când n-ai încă distanță față de ele. Nu sunt numai articolele lui Nae Ionescu, în ziar, acesta scrie cam o dată, de două ori pe săptămână – dar și el are poziții care se schimbă în permanență. Într-un număr e laudat, de pildă, pe larg, Titulescu, pe o pagină e criticat Duca, dar pe alta, din același număr, e citat fără omisiuni discursul său de la Radio, sau, altă dată, e preluat din *Le Temps*, fără rezerve, un articol în care e laudat „noul guvern liberal Duca”. I se ia apărarea primarului Dobrescu, care rămâne, până azi, unul dintre cei mai buni primari ai Bucureștiului, și care fusese eliberat din funcție fără motiv întemeiat. Cine ar citi neprevenit un număr oarecare din *Cuvântul*, să zicem numărul aniversar de 100 de pagini, n-ar putea obiecta mai mult decât împotriva oricărui ziar, din orice epocă. În numărul de Crăciun din 1933, chiar înainte de suspendare, semnează, între alții, Tudor Arghezi, Claudia Millian (soția lui Minulescu)

și Liviu Rebreanu. Nu era deci chiar atât de clar pentru cei de atunci că revista e nefrecventabilă. Azi găsim, desigur, în ultima perioadă a ziarului articole inadmisibile, dar suntem după judecata istoriei, când faptele, tulburi atunci, s-au limpezit. Am găsit și o declarație a lui Zelea Codreanu în care spune că va răspunde la violență cu violență, dar e dată ca un soi de drept la replică, și e în contextul în care multe ziare luau poziție împotriva violenței intervențiilor jandarmilor față de legionari (încă o dată, cuvântul avea altă încărcătură în 1933). Însă tu falsifici realitatea și spui (p.228) că Sebastian uită, în jurnal, „că a fost coleg” cu Zelea Codreanu. Nu, Marta, *n-a fost coleg!* Există un legionar care a intrat în redacție, doar în ultimele două-trei luni, Vasile Marin. Dl. Z. Ornea explică de ce toți redactorii rămân pe loc după apropierea lui Nae Ionescu de legionari, petrecută abia în vara lui 1933: „Nimeni n-a plecat, socotind, probabil că e o tactică de moment care nu va dura” (*Anii treizeci. Extrema dreaptă românească*, p. 227).

În șapte ani de scris nu chiar zilnic, dar de vreo două-trei ori pe săptămână, Sebastian are, poate, vreo cinci articole discutabile, eventual blamabile, din vreo mie. La *Cuvântul* scria de toate, iar în politică era de cele mai multe ori împotriva încălcării legii (era student la Drept, apoi avocat) și împotriva violenței. Articolul citat de tine, *Omul cu revolverul*, chiar asta e, un articol *împotriva violenței* și mă uimește că îl citești pe dos. Cu o asemenea lectură, orice cuvânt poate deveni un cap de acuzare. În genere, mi se pare că nu detectezi antifraza, ironia (ades autoironia) folosită frecvent de Sebastian, și transformi în acuze lucruri ce ar trebui luate *cum grano salis*. Poate că ideea unui corespondent al lui Caragiale, de a pune asterisc după frazele ironice are totuși o justificare, ca să nu intre omul în bucluc. Uneori e mai grav: când nu detectezi, în registru grav de data asta, antifraza din articolul lui Sebastian despre faptul că evreii trebuie să sufere, că asta ar fi rostul lor. Lucrul e spus cu tristă ironie, nu serios! Și chiar dacă ar fi serios: depinde și *cine* o spune. De la psalmist la Yehuda Halevi, să spunem, ideea aceasta e dezvoltată adesea în literatura evreilor.

Îi taxezi stilul tranșant, uneori dur, și îl pui pe seama aroganței și a influențelor directorului. Or, era stilul epocii în gazetărie, mai ales în cea politică. Îți citez părerea unei specialiste în Sebastian și în perioada interbelică, doamna Dorina Grăsoiu, pe care tu n-o incluzi în bibliografie, deși cartea *Sebastian sau ironia unui destin* apărută încă în 1986, cu toată cenzura epocii, e de neocolit în orice studiu serios pe această temă: „mai toți reprezentanții generației '27 au debutat ca gazetari, cu foiletoane, reportaje pe pagina întâi a vreunui cotidian: *Cuvântul*, *Ultima oră*, *Politica* etc. E greu de precizat dacă «deformați» de disciplina scrisului zilnic – ce impunea cultivarea faptului brut și presupunea stilul concis, clar, nu «frumos» – au rămas, din acest motiv, adepții autenticității și ai anticlrofiliilor și-n propria beletristică sau, dimpotrivă, formați deja la școala unei astfel de literaturi, gazetăria n-a făcut decât să le accentueze înclinațiile” (ed. cit., p. 145). Un asemenea mod dilematic de a pune problema precum și pomenirea unor păreri diverse lipsesc cu totul din cartea ta. Sebastian își exprimă adesea repulsia față de viața politică, față de politicieni pe care, la fel ca presa de azi, îi consideră – pe toți – incapabili, corupți etc. Iată un citat de mare actualitate: „Pentru cine politica este, ca pentru noi, în primul rând un spectacol (un spectacol moral și psihologic fără pereche) criza constituie de-a dreptul o voluptate. Căci, dacă e adevărat că prostia este singurul humor de care e capabil omul politic, atunci politica nu are mai mult humor decât în desfășurarea unei crize” (*Meditație despre criza și automobile*, 12 noi., 1933). Sau altul, la fel de actual: „Pe noi puțin ne interesează dacă directorul unei școli este liberal, țărănist, lupist, argetoiensist... Ce ne interesează este să fie director. Și pentru asta ar trebui, o dată pentru totdeauna, schimbat sistemul” (*Liceul și clubul politic*, 30 noi., 1933). Sau, un fragment pe care tu îl califici drept „răsfățat”, așa cum ironizezi toate adevărurile lui Sebastian: „Ne ocupăm de cea mai imundă funcție a prostiei omenestii: politica. Trăim în atmosfera ei, discutăm cu eroii ei, ne luptăm cu stăpânii ei. Tot ce spune cel din urmă dobitoc de stat suntem obligați să știm [...] Și toate acestea cu răbdare, fără revoltă, fără repulsie, oprind în noi gustul violent de a lăsa baltă toate mizeriile acestea, pentru a ne întoarce la cărțile, la preocupările noastre nepolitice”. De ce nu le accepți și pe acestea? De ce nu-l crezi *niciodată*? Iată ce spune Sebastian, în 1934:

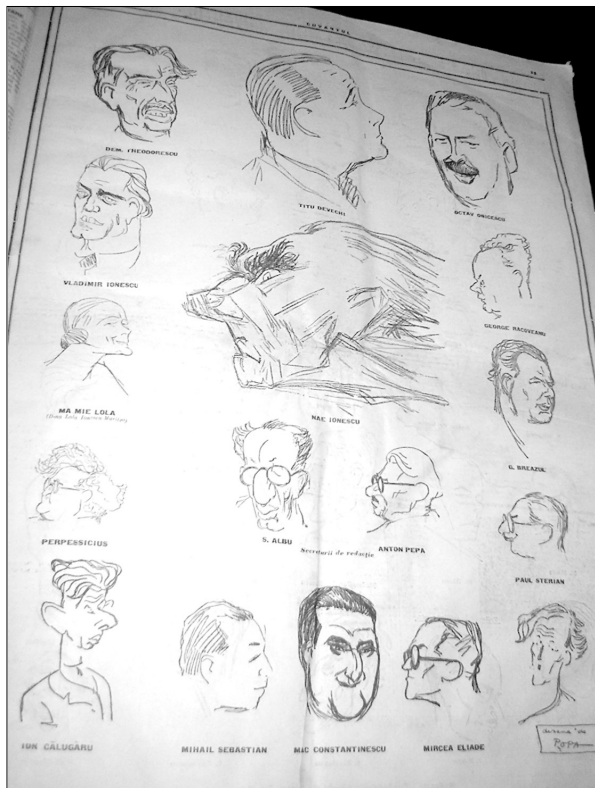
A cita un text este o operație de răspundere intimă.
**Alte sancțiuni decât propria ta conștiință - când dă
 Dumnezeu să fie - nu există. (Mihail Sebastian, *Cum
 am devenit huligan*)**

„Vreau doar să amintesc – pentru că toată lumea a uitat – că ziarul *Cuvântul* a fost antihitlerist și că până în noiembrie 1933 [în ian. 1934 a fost suspendat, n.m.] atitudinea sa nu numai că n-a cunoscut în acea privință vreo schimbare, dar s-a afirmat cu violență polemică dintre cele mai crunte. Am avut toți câți scriam în pagina întâi a ziarului dreptul, libertatea și bucuria de a studia farsa germană și de a o denunța [...] și vă asigur că de acest drept am uzat“ (*Cum am devenit huligan*, ed. cit., p. 292). Are destule articole anti-Hitler (nu știu cum reușești ca și pe acestea le întorci împotriva lui, pe motiv că e și poziția lui Nae Ionescu – cu atât mai bine!) și câteva, destul de ambigue, mai degrabă de partea lui Mussolini (care nu era deloc antisemit, pe-atunci!). În presa momentului din România și din toată lumea vei găsi asta. Ziarul, numit încă și azi în gracă *ephemerida*, e menit să trăiască o zi, opinia din el nu e gravată în piatră, e, prin convenție, trecătoare. Realitatea zilnică are altă formă decât cea istorică. Importantă e bunăcredința, iar eu n-am detectat la Sebastian altceva. Alunecări da, greșeli da, dar nu ticăloșie.

Sebastian discută rămânerea lui la *Cuvântul* în 1933 și dau citatul pe care tu – tocmai pe acesta – îl omiți: „Personal, am încercat de două ori să lămuiesc lucrurile. O dată, plecând. (Era în dimineața în care apăruse ciudatul articol *Și un cuvânt de pace* – noiembrie 1934 [sic! E vorba de 1933, n.m.] care părea mai mult un cuvânt de război.) I-am spus deschis profesorului tot ce aveam pe suflet și i-am cerut dezlegarea de a pleca“. Răspunsul lui Nae Ionescu: „*Cuvântul* antisemit? *Cuvântul* fascist? Nu simți că e absurd?“ (ed. cit. p. 294). Ca să verifice, Sebastian scrie articolul *Ion Trivale*, de elogiul al evreilor, și anume în armată, ca și în literatură: „Peste câteva zile, publicam în prima pagină, spre stupefactivitatea antisemiților, articolul *Ion Trivale*. Situația mi se părea acum pe deplin clară“ (ibid.). Din acesta, publicat în ultima lună de la *Cuvântul*, de ce nu citezi? Cartea ta e făcută din adevăruri unice, dar reluate mereu, enunțate în formulări de tipul „e clar că...“, „e fără echivoc“, „sigur că...“, „vădit“. Pentru tine o fi clar, pentru mine mai puțin.

2. De ce a publicat prefața? Răspunsul tău: din masochism, din supunere față de „stăpân“. Iată: „romanul este unul, repet, de dragoste și supunere a discipolului în fața «stăpânului»“. A daugi, legat de conținutul prefeței, „adică, la o declarație masochistă, un răspuns de stăpân sadic“. Pentru răspunsul tău îți iei o seamă de „argumente“ din relația între personajele din romanul *De două mii de ani*, într-o halucinantă și totală echivalare cu persoanele din realitate. Întreabă pe orice romancier ce raport există între personajele dintr-un roman și posibilele lor modele din realitate și dacă echivalările sunt la scara de 1: 1. Chiar dacă ai vrea asta, ca romancier, n-ai avea cum să reușești. Dau un singur exemplu, dar ele sunt numeroase: „Simultan cu sclavia, pentru alter egoul lui Sebastian apare însă și o compensare: eroul este sclav, dar nu al oricui, ci sclavul unui mare spirit [...] așa că se simte foarte bine ca supusul lui Blidaru, pentru că alături de acesta...“ etc. (p. 134). De unde concluzia: „Din aceste citate și situații romanești se vad clar câteva lucruri. Se vede, în primul rând, relația de dependență masochistă în care s-a prins Sebastian“. Mai tragi și o a doua concluzie, că autorul și-ar fi mutat problematica din articole în roman (ce ar fi rău în asta?) și în fine: „În al treilea rând e clar că Nae Ionescu și Sebastian așteptau împreună marea răsturnare, ca să poată clădi, de asemenea împreună, căci pe deplin compatibili, pe «cenușa» lumii vechi, lumea cea nouă «un nou pământ»“. Iată că din situația unui personaj de roman tu vezi, și încă clar, masochismul autorului. Și, complet aiuritor, dintr-un personaj de roman, Blidaru, tu stabilești comportamentul modelului său din realitate. Chiar și în psihanaliză ai putea, *dacă ești specialist*, și încă unul talentat, să deduci doar ceva nesigur, discutabil, despre autor, dar nu și despre modelele personajelor! Or, tu stabilești comportamentul lui Nae Ionescu din personajul Blidaru!

Și, cel mai grav lucru, dragă Marta, nu-i dai cuvântul lui Sebastian să se apere. Fiindcă nu pot să cred că nu te-a izbit în *Cum am devenit huligan* următorul paragraf: „Nu știu cum îl cheamă pe eroul romanului meu. Nu l-am întrebat până acum. Totuși, o parte din critica l-a denumit cu de la sine putere, după o sugestie a prefeței, Iosef Hechter. [...] Pomind de la acest nume, s-a stabilit caracterul autobiografic al cărții. Iosef Hechter e Mihail Sebastian. Eroul cărții se cheamă Iosef Hechter. Deci eroul cărții e Mihail Sebastian. Silogismul e scurt și identificarea

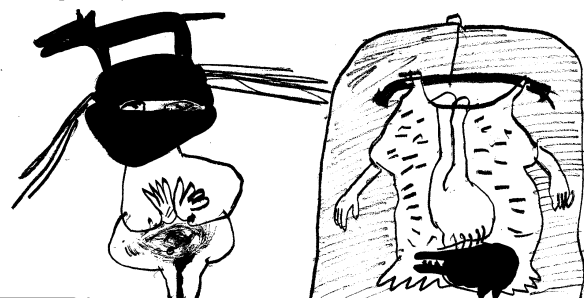

Redacția ziarului desenată de V. I. Popa în *Cuvântul*, noi. 1933. În rândul de jos: I. Călugăru, M. Sebastian, Mac Constantinescu, M. Eliade, V.I. Popa

completă. Ea a dus și la alte descoperiri detective. S-a răspândit zvonul că, fiind autobiografic, *De două mii de ani* e un roman cu cheie. Pentru fiecare personaj s-a găsit câte un echivalent în lumea bucureșteană. Am aflat astfel că Abraham Sulitzer e cutare, Pîrlea cutare, Vieru cutare, S.T. Haim cutare, Dronțu cutare... Îmi dau seama că e inutil să protestez împotriva unei astfel de curiozități barbare și inventive. Nu e roman pentru care să nu circule câteva perechi de «chei». Gust de indiscreție, gust de inițiere în culise, gust de mahalagism literar“ (*Cum am devenit huligan*, ed. cit. p. 336).

Dar să revenim la chestiune. De ce a acceptat Sebastian prefața? Autorul însuși a dat un răspuns, din nou trecut cu vederea: fiindcă el însuși a cerut-o și fiindcă n-a vrut să-și cenzureze profesorul. Și fiindcă pentru el important era că asemenea pagini au fost scrise, publicarea fiind o chestiune secundară. Răspunsul meu e altul: din eleganță maximă, e un fel subtil de a da peste nas unuia care te ponegrește. E un gest de noblețe și o chestiune de curaj să accepți să publici așa ceva despre tine. Poate că și din speranța că autorul prefeței își va da seama cât l-a nedreptățit. Se pot da (și s-au dat) și alte răspunsuri. Ar fi fost cinstit să le pomenesti. Dacă tot cauți răspunsuri psihologice, ai fi avut unul în mărturisirea pe care i-o face el lui Baltazar într-o scrisoare din 31 iulie 1931: „Leg foarte greu o prietenie. Dar o pierd și mai greu. Un prieten pierdut e un fel de a mă desparti de mine însumi, e un obraz al meu care se duce și pe care mai târziu n-am să-l cunosc în lume“. (Camil Baltazar, *Contemporan cu ei*, București, EPL, 1962, p. 170). Prietenia bărbătească, rezistentă în timp, pe care Sebastian o cauta la Baltazar, la Eliade, la Camil Petrescu, la Nae Ionescu e un sentiment uman firesc. De ce nu există și pentru tine? Sebastian era om, înainte de a fi evreu sau român sau asimilat, așa cum și Ionescu era om, înainte de a fi, el, francez sau român sau amândouă la un loc. Că unii țin mai presus de orice la calitatea de om, la prietenie, că ei se deshid pur și simplu spre ceilalți pare de neînțeles pentru tine.

Este ciudat și că din toate mărturiile lui Camil Baltazar, zeci de pagini pline de căldura prieteniei, elogiase, reușești să alegi, să confecționezi, mai punând de la el, mai de la tine, o frază cu un portret negativ: „Bunul său prieten Camil Baltazar l-a scotit la rândul lui «oareșicum pedant» și purtând veșnic «o mască», «o față olimpiană» care-i ascundea «frenetica instabilitate» și pesimismul“ (p. 78). Cine nu l-a citit pe Baltazar rămâne cu senzația că acesta e portretul-lemnă lăsat de el posterității. Cum de n-ai ales și o contragreutate, dau una din alte câteva zeci: „În critica noastră literară, care la noi se practică de cele mai multe ori cu o quasibună-credință și cu o memorie prea des amintitoare de ranchiune și cancere personale, Mihail Sebastian aduce o noblețe de ținută, o bună credință și o onestitate care nu se resimte niciodată de o susceptibilitate personală“ (Camil Baltazar,

s a l o n l i t e r a r

Evocări și dialoguri literare, București, Ed. Minerva, 1974, p. 260). Când Arșavir Acterian spune că ar vrea să cunoască un jurnal intim al lui Socrate, Cezar, Novalis, și imediat apoi, dar în altă înșiruire ale „unui Mircea Eliade, Emil Cioran, Stendhal, Sebastian, Horia“ etc. îl califici pe Arșavir în „turmentare vădită“ pentru că Sebastian ar fi pasămite pentru el „un reper de personalitate la nivelul lui... Socrate“. Dar a dori să citești pe de o parte un jurnal al lui Socrate și pe de alta, cu aceeași îndreptățire, pe al unui coleg de generație nu implică echivalarea pe care i-o impuți tu, cu ironice puncte de suspensie. Ce manierism logic e aici, Marta?

DOUĂ VORBE despre receptare, în speranța că vor fi alții care s-o discute pe larg (capitolul *Sebastian, un caz de receptare mistificată*, chiar „profund mistificată“, formulare pe care o repeți, după metoda semnalată, adică descântecul). Aici te incluzi și pe tine, pentru că ai scris despre Sebastian fără a merge la bibliotecă „să verificăm ce a publicat tânărul ziarist vreme de șapte ani“. Iar cei care, presupui tu, au citit, au avut bune motive să ascundă ceea ce pentru tine e adevărul îngrozitor: „Mistificarea a fost dusă la bun sfârșit după 1990, prin complicitatea [ce termeni politienesci folosești mereu!, n.m. I.P.] celor care au știut adevărul, dar fie l-au tăcut, fie au scris neadevăruri pioase și conjuncturale. Mi-e greu să cred că Z. Ornea, care știa totul despre interbelic, nu știa cum stau lucrurile cu Sebastian; în orice caz, situându-se pe linia neadevărului...“ Și așa mai departe, continui în acest ton, acuzând-o și pe doamna Cornelia Ștefănescu, menajându-l doar pe Vicu Mândra („nu-i bag de vină [sic!] editorului că a adus lucrurile din condei“). Și eu cred că Z. Ornea știa: știa exact ce a spus și nu vedea lucrurile ca tine. Iar mie mi-e greu să cred că n-ai avut la dispoziție, ca orice cercetător al lui Sebastian, bibliografia întinsă pe zeci de pagini din cartea doamnei Grăsoiu, în care sunt consemnate articolele lui Sebastian de la *Cuvântul* (dacă sunt scapări, sunt neglijabile, sunt scapări, nu sunt omisiuni voite cu țintă politică. Desigur, în 1986 o discuție deschisă pe temă era exclusă.)

Problema e alta: pentru tine „mistificare“ înseamnă că nu aderă cu toții la adevărul tău: Sebastian de extremă dreaptă în politică, masochist (în sensul clinic) în dragostea ridiculizată față de Nae Ionescu. Doamna Dorina Grăsoiu, în cartea ei onestă și cu o documentație fără cusur, socotește destinul lui Sebastian nu tragic, ci ironic. Cartea *Diavolul și ucenicul lui...* o confirmă strălucit, ține de ironia sortii. Cine și-ar fi închipuit că cea mai nedreaptă carte la adresa lui Sebastian va fi scrisă după apariția *Jurnalului* și într-o epocă tolerantă, în care nimeni nu mai avea de împărțit ceva personal cu el?

În încheiere câteva citate adunate de pe o singură pagină concludivă, 255. Sublinierile îmi aparțin:

„n-a fost nici un etern democrat, nici o victimă inocentă“,

„și-a îndreptat atenția și delicatetea strict spre cercul lui de prieteni și de aliați“

„Nu a fost o victimă inocentă, ci a fost victima foștilor lui complici“,

„cunoscându-i îndelungata compatibilitate cu călăii“, „un caz de fidelitate masochistă față de primii și singurii oameni pe care i-a scotit prieteni“,

„a considerat că [...] a făcut, prin cronicile lui literare, operă de «ecarisaj moral». Inducem de aici că se considera hingher, că pe scriitorii români îi socotea câini vagabonzi, iar cultura română, un sat al câinilor fără stăpân!“

Eu, una, am rămas fără grai. La asemenea fraze, nu mai are rost să replic.

M-AM STRĂDUIT să fiu limpede, să-ți aduc contraargumente răspicate, ceea ce nu e ușor la o carte la care aproape fiecare paragraf ar trebui discutat. Puteam să-ți imit tonul și metodele psihanalitice, dar am refuzat o asemenea cale. De ce ai ales-o tu nu pot, în ruptul capului, să înțeleg! L-am apărut pe Sebastian cum am putut eu mai bine. În caz că n-am reușit să fiu convingătoare, vina e a mea, nu a lui. Dacă tu crezi în continuare că analiza ta e perfectă, incontestabilă, atunci nu-ți pot ura decât ca, într-un viitor oarecare, o altă Marta Petreu să-ți analizeze ție viața și scrisul, exact așa cum ai făcut-o tu, aici, cu Sebastian.

Cu tristețe, una din cititoarele cărții *Diavolul și ucenicul său: Nae Ionescu – Mihail Sebastian*. ■